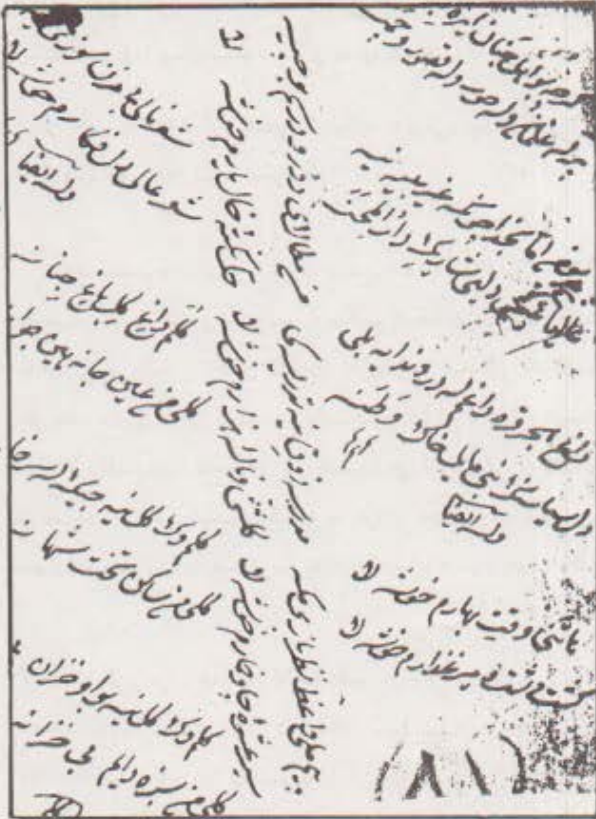

کۆمه‌لی شیعی بلاونه‌کراوه‌ی چه‌ند شاعیریکی نواوه‌اری کۆره

ساغ کردنه‌وه‌ی: جمال محمد محمد امین

نووسینه‌کەشی به شکسته‌ی فارسی‌یه... شیعی ئەم شاعیرانه‌ی تێدایه:

«نالی، حەریق، زەلیل، بێمار، خەسته، شەوکه‌ت، شیخ‌زەزا، مستەفا بەگی کوردی، شیخ‌عەلی قەرەداغی، تەخمیسی کوردی لەسەر کەلامی سالم، تەخمیسی کوردی لەسەر کەلامی فکری، کەلامی فەقە، فکری، فەقی قادر، لەمانەش گەرنه‌گر موناچاتی

خانای قوبادی‌یه که به «حەوت بەند» یان «هەفت بەندی خانای قوبادی» ناسراوه. شایه‌نی باسه لێره‌دا مه‌ودای بلاوکردنه‌وه‌ی «هەفت بەنده‌کە‌ی خانای قوبادی» مان نی‌یه و هه‌لمان گرت بو دەر‌فە‌تیکی تر و لێره‌دا ئەو شاعرانه‌ی که تا ئیستا بلاو نه‌کراونه‌توه به بی‌ده‌سکاری ده‌یان خه‌مه به‌رچاو له‌گه‌ڵ کورته‌یه‌ک له ژبانه‌ی شاعیره‌کان...

ماوه‌یه‌ک له‌مه‌و به‌ر دوستانیکی خوشه‌ویستم⁽¹⁾ که‌شکولیکی بو هینام، که‌چاوم پیا خشان‌دولنی وردبوومه‌وه، بێنیم که‌که‌شکولیکی زور به‌نرخه‌و کۆمه‌لی شیعی به‌رزی هه‌مه‌چه‌شنه‌ی تێدایه که هه‌ندیکیان به‌کوردی و ئه‌وانی تری به‌فارسی و تورکی‌یه... ئەم که‌شکوله «۱۰۶» لاپه‌ره‌یه، میژووی نووسینه‌وه‌ی پێوه نی‌یه، قه‌واره‌ی لاپه‌ره‌کان «۲۰سم × ۱۵سم»، له‌سه‌رنای هه‌موو شیعی‌یکا به‌خه‌تی سوور نووسراوه: «کلام خه‌سته یان کلام نالی... تاد» ناوی نووسه‌ره‌کە‌شی به‌ته‌واوی ئاشکرا نی‌یه‌ته‌نھا ئه‌وه‌نده نه‌بیت له‌لاپه‌ره «۵۷» دا له‌دامینی شیعیکی «هه‌جری» یه‌وه ناوی «گله‌زه‌رده‌یی» نووسراوه و له‌ژیریا مۆریکی پێوه نراوه، به‌لام نووسینی مۆره‌کە‌ش روون و ئاشکرا نی‌یه‌هی کی‌یه... واده‌ر نه‌که‌وی «۶۰» یان «۷۰» سالیکی له‌مه‌وبه‌ر نووسراپه‌ته‌وه،

بیمار

به کبک که له زاناو شاعیره کانی دهوری خوبی، له بنه رها ناوی میرزا موسایه و نازناوی «بیماره»، خه لکی «زه رداوا»ی قهره داغه، که ابراهیم پاشای بابان پایته خته که ی له قه لاجوالان گواسته وه و گوندی «مه لکه ندی» کرد به شارو به ناوی «سوله یمان»ی کوریه وه ناوی نا «سوله یمانی»، میرزا موسی هاتوتنه لای و بووه به هاو ده م و نووسه ری. نه گبرنه وه که میرزا موسی «۱۴۰» سه دوچل سال ژیاوه، دیوانی شیعری له ناو چووه، چهند شیعریک به کوردی و فارسی هه به، نه وه بوو بو په که م جار دوو قه سیده ی تریم له گو فاری «ناسوی زانکوی» دا بلا و کرده وه، به کیکیان شمش بهیت و نهوی تریان پنج بهیت بوو، پروانه بو: «گو فاری ناسوی زانکوی، ژماره «۲»، سالی «۱۹۸۰»، کومه له شیعریکی بلا و نه کراوه ی شاعیره ناو داره کانی کورد».

پارچه شیعره بلا و نه کراوه که ی بیمار

تا ره قییم حازره، بو من هه موو مانگ سه فهره
 نهو سه گه تا له که مین بی حه ضره م هه سه فهره
 گه ره له بن سایه بی طووبا به صه فا ماوا که م
 بیته دل یادی به دی نهو سه گه جیم بی سه فهره^(۲)
 بالشی جینگه م نه گه ره «قاهم» و «قوو» بی هه موو شهو
 دوور له بالات له به ده نما وه کو خارو حه جهره^(۳)
 ناخ له پاش نه م هه موو هه جرانه به کوبری ره قیب
 ده مدی دهستم له قهدت چه سه به به میثلی که مه ره^(۴)
 به قسه ی خوش نیبه تی واته قسم بی درخا
 سه دوو سی توولکی وام کردوه، حیزبابه که ره
 چین به چین که وتوتنه سه ره یه که له دلان عوقده بی غه م
 بی به ماچی ده مه که ت لایه ده سا نه م که سه ره^(۵)

خهسته

تا نیستا زانباریه کی نه تو له باره ی نه م شاعیره وه نه هاتوتنه کایه وه، نه نها نه وه نه ده نه بیته که ماموستا رفیق حلیم له «شیعرو نه ده بیاتی کوری دا»، به رگی به که م، به غدا، سالی ۱۹۴۱ دا نه لیت: «مه خله سی شاعیریکی نه م ولانه به، ناوی و سه رگوزشته بی ژیا نیم

دهس نه که وت، ته نیا له «نه نجومه نی نه دیان» دا به عزنی شیعریم دیوه، ره نگه له شوعه رای قهرنی سیانزه مینی هه جری بی»، له کوتایی دا نه لیت: «زور جی داخه نه م شاعیره کورده که به شیوه ی شیعره کاتیا وا ده رنه که ویت موکریانی بوو بیت ناوو شوینی نه زانری و دیوانیکی ته وای نه گاته چنگمان».

شایه نی باسه که له کاتی خویا چهند پارچه شیعریکی تریم بو په که م جار له رۆژنامه ی هاوکساری دا، ژماره «۳۰۸»، ۱۹۷۶/۳/۱۱، بلا و کرده وه.

شیعره بلا و نه کراوه که ی خهسته

له دووری دولبه ری قامه ت شه که ره نه ی
 به خور دنی نه شکی خوینیم په یا په ی
 وه ها پا مالی جهوری خینی هه جرم
 نه ماوه زه ره بی که م بوو به لاشه ی^(۶)
 ده نالینیم شهوی تا صوبحی صادق
 به رۆژدا شیوه ن و هاوارو هه ی هه ی
 له به زمی مه جلیسی غه م دا هه میسه
 پیاله ی مه ی ده نوشم هه ره وه کو که ی^(۷)
 چ خوشه قه صدی کو شتم کا نیگارم
 بلیم قوربانی ده ستت بم ده سا ده ی
 که به خروشی له دل دا عه شقی له یلا
 وه کو مه جنوونی به ره... ده که م طه ی^(۸)
 نه جهل کوا رۆحی شیرینم بکیشی
 خه لاصم کا، له ده ست جهوری هه تا که ی
 ده بی خوش دل به حالی زاری من به
 که ده م بی نی ده لئی سه د شوکر نوخه ی
 چی په گریان و سینه ت «خهسته» نه م وت
 مه که فره مانی بی نه ندازه په یا په ی

مه لا محمدی میره دی بی

ده رباره ی نه م شاعیره هه ج زانباریه کم چنگ نه که وت، ته نها نه وه نه ده نه بیته که خه لکی کوردستانی نیرانه و شاکاریکی نه ده بی هه به

که باسی ده ریاچه می زریبار نه کات... به لام نه وهی لیره دا نه یخه م بهر
چاو په ک پارچه شیعره که له پارچه به یازیکي کون دا بهرچاوم
کهوت و هر به ده سخه تی خوی نووسراوه ته وه... نه مهش پارچه
شیعره بلاونه کراوه که به:

کهلامی مهلا محمدی میره دی بی

ده لنین نه مرو کچان ده گرین به جاری
ده نالین له بو په ک هه رزه کاری
که هاتن کوږ به غه مزه، کچ به قه مزه
ده بوون تیکه ل له سره حوض و فواری^(۹)
له ونی کردیان صه فاوو سه پرو صوجهت
له لیوی دولبه ران، شه ککه ر ده باری
هه موو ده ستیان له مل په کتر ده کردن
ده بیان کرد ماچ و موج هه ر کهس له یاری
په کی ماچی ده کرد کولمی گول نه ندام
په کی دهستی ده برد بو گول به هاری
په کی دایم به رابه ر یاری خوی بوو
په کی بوسی دوو چاوی نازداری^(۱۰)
په کی دهستی له ناو ده ست و په کی ده م
په کی مه دهوشی عشقی مه هوزاری
له لانی عاشق و مه عشوقه تیکه ل
له لانی مهی ده دا زیبا نیگاری^(۱۱)
له لانی قاوه وو قلیان موهه ییا
له لانی دنی شه رابی خوش گه واری^(۱۲)
په کی بی هوشی ساقی، په ک به مهی بوو
په کی ناظیر له بو دیداری یاری
په کی یاری له باوهش گرتوو تنگ
په کی دهستی له گه ردن قه د مناری
له بهر زرنگی گواره و گو وو کره مک
نه ما دهنگ و صه دای زهنگی قه تارنی
که ناوازی صه دای کوږ له و سه عاته
ده هاتن پول وه کو ره عدی به هاری

به وه صلی گول ده گهی تویش نهی «محمد»
مه که ته عجیل، بکه صه پرو قه راری

« ۴ »

مهلا محمودی باکی^(۱۳)

مهلا محمودی باکی زانایه کی سه رده می شیخ عمری بیاره، بووه،
ماموستای کوچ کردو و علاء الدین سه ججادی له میژووی نه ده بی
کوردی دا نه لیت: «مهلا محمودی باکی له دورو بهری سه قز له
نیوان سالانی «۱۸۳۵ - ۱۸۹۹» زدا ژباوه»
هه ر ده براهی نه م شاعیره، ماموستای کوچ کردو و ماموستا مهلا
أحمدی قازی له کتیبی «ساخچه ی بون خوشان» دا نووسوبیتی و
نه قه رمویت: -

«هه روه ها له مناقباتی شیخ عمر ضیاء الدین «قدس سره» که نه ویش
دوو کهس کو بیان کردونه وه، په که م حاجی مهلا یوسفی «متخلص» به
«مه جمه ر» که «کاتبی» بووه، نه دیب و خوینده واریکي قابل بووه، له
سالی ۱۳۱۴ ی کوچی دا کوی کردونه وه، دووم جه نابی زاناو پایه دار
مهلا محمودی «متخلص» به «باکی» له سالی ۱۳۱۸ ی کوچی دا کوی
کردونه وه، نه ویش لایه گوربومه بو کوردی، نه گه ر خوا جه ز کات
نه بیان نووسمه وه تا برابری کورد زمان لی بیان بی به هره نه بن»،
هه روه ها ماموستا نه لیت: -

«سووم له کتیبی «نور الناظرین» ی مهلا محمودی باکی وه رگرتووه»
وا لیره دا پارچه شیعریکی بو په که م جار بلاو ده که مه وه، شایه نی
باسه نه م پارچه شیعره م له کاتی خوی دا، «شهش» جهوت سال
له مه و بهر» له سر بهرگی کتیبیکی ده ستووسی به هه شتی ماموستا مهلا
محمدی گه لالی بهرچاو کهوت، نه وهی بوم ساغ بوته وه لیره دا
نه یخه مه بهرچاو.

شیخ علی قه رده داعی

ده براهی ژبانی نه م شاعیره هیچم دهس نه کت، نه گه ر که سی
شتیکی له باره وه ده زانی با بیخاته بهرچاو، شایه نی باسه له لاپه ره
«۸۰، ۸۱، ۸۲» دا چوار قه سیده ی نه م شاعیره ی تیدایه، لیره دا تنه ا
دوانیان ده خه ی نه بهرچاو، لیره دا گه ره که نیشاره ت به شتی بکه م
نه ویش نه وه به که له کوتایی شیعری په که میاندا ناوی «نالی» هاتووه،

به لام شيعره كه هي نالى نيه، يو نهوه ناوى بردووه كه مه بهستيكي
تايسته تى خوى له شيعره كه دا ده برخسا له رووى سوزو هستى
شاعيره وه، نه مهش ته واوى هردوو شيعره كه يه:

كه لامى شيخ علي قهره داغى

« ۱ »

هاتنى وه قتي به هارم خوشه لا
گه شتى ده شت و ميرغوزارم خوشه لا
پنم مه لى واعيط نه ظهريازى مه كه
سهبرى عيشوهى چاوخومارم خوشه لا
مه درسه زهوقى نيه ته درسه كه ي
گولشه ن و نالهى هوزارم خوشه لا
من موطالاي ده ورو ده رسم بوچى يه
حهللى نوكتى خالى يارم خوشه لا
شيعرى نالى بى حوزن سوزى نيه
شيعرى «عالى» دل فوگارم خوشه لا

« ۲ »

گولم داغى گولباغى جيتانه
گولى من عهينى جانه، هين جوانه
گولم وهك گول نيه جيگه ليه سهر خار^(۱۷)
گولى من ساكنى تهختى شه هانه
گولم وهك گول نيه بو نهو خهزان بى
گولى من سه بزه دايم بى خهزانه^(۱۸)
گولم وهك گول نيه كه م شوق و شوعله
گولى من نه ووه له، زومره ي مهرووانه^(۱۹)
گولم وهك گول نيه كه كوتاهى قامت
گولى من «عاليا»، سهروى رهوانه

په راويزه كان: -

۱ - دوستى خوشه ويستم ماموستا محمد رحيم رمضان نم
كه شكوليه خسته بهر ده ستم و رينى نه وېشى دام كه
بيان نووسمه وهو بلاويان بكمه وه، سوپاسى ده كه م.

۲ - سايه: سنيهر.

طوبوا: ده لىن دارينكى به هه شته.

ماوا: كورته ي مه نوايه.*

۳ - بالئش: سه رين.

قلم و قوو: دوو جور بالئندن، په ره كه بيان نه رم و شلن.

۴ - كه ميره: نهو پشتينه يه كه ئافره تى كورد نه يه ستي.

۵ - كه سهر: ناخوشى، غم.

۶ - لاشه ي: كورته ي «لاشى» ي عه ره ي يه، واته هيج.

۷ - كه ي: كورته ي كه يخورسه وه كه پاشايه كى كون بووه.

۸ - نم و شه يه م بو ساغ نه بووه وه، ته نها به م جوره نووسراوه:

«بيدا»، ئيتر نازانم چى يه.

۹ - ده بويايه بلئت: «كه هاتن كور به قه مزه، كچ به

غم مزه»... به لام ئيمه وهك ده ستووسه كه خستمانه بهر چاو.

۱۰ - بو سى: ماچى كرد.

۱۱ - زيبا: جوان.

۱۲ - شه رابى خوش گه وار: بهو شه رابه ده و ترنى كه به ناسانى

به فورگا ده چينه خواره وه.

۱۳ - تا ئيستا هيج زانياره كه له سهر نم زانايه بلاو

نه كراوه ته وه.

۱۴ - نه مانم بو ساغ نه بووه وه

۱۵ - نه مه شم هه ر بو ساغ نه بووه وه.

۱۶ - خه مه: چه ماوه ته وه.

۱۷ - خار: درك.

۱۸ - خهزان: وهختى گه لاريزان، واته: پايز.

۱۹ - زومره: ده سته، كومه له.